

**BOLALAR SEREBRAL FALAJINI SABABLARI VA OQIBATLARI
VA LOGOPEDIK KORREKSIYALASH**

Jizzax davlat pedagogika universiteti

Pedagogika va psixologiya fakulteti

Maxsus pedagogika logopediya

yo'nalishi 511-21(402)-guruh

*talabasi **Muxammadjonova Azizaxon Asqarbek qizi***

Annotatsiya: Ushbu maqolada bolalar serebral falaji haqida, ularni kelib chiqishi, sabablari, alomatlari va bunday nuqsoni bo'lgan bolalarni nutqi qanday bo'lishi va ularni o'ziga xosligi, nuqsonni oldini olish va korreksiya usullari haqida, bolalar serebral falaji (BSF) markaziy asab tizimining rivojlanishida yuzaga keladigan shikastlanishlar natijasida paydo bo'ladigan murakkab nevrologik buzilishdir. Ushbu kasallik bolalarning harakat, nutq, kognitiv va psixo-emotsional rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi haqida.

Kalit so'zlari: bolalar serebral falaji(BSF), dizartriya (pseudobulbar, qobiqosti, miyachali), bog'langan nutq, leksik-semantik buzilishlar, fonetik-fonematik buzilishlar, spastik deplegiya, , LFK.

Abstract: This article is about cerebral palsy in children, its origin, causes, symptoms, and how children with this defect speak and what their characteristics are, methods of preventing and correcting the defect, cerebral palsy in children (CP) is a complex neurological disorder that occurs as a result of damage to the development of the central nervous system. This disease negatively affects the motor, speech, cognitive and psycho-emotional development of children.

Key words: cerebral palsy in children (CP), dysarthria (pseudobulbar, subcortical, cerebellar), connected speech, lexical-semantic disorders, phonetic-phonemic disorders, spastic deplegia, , physical therapy

Аннотация: В данной статье детский церебральный паралич, его происхождение, причины, симптомы, речевые особенности детей с этим

пороком и их характеристика, методы профилактики и коррекции порока. Детский церебральный паралич (ДЦП) – сложное неврологическое заболевание, возникающее вследствие травм, возникающих в период развития центральной нервной системы. Данное заболевание оказывает негативное влияние на движение, речь, познавательное и психоэмоциональное развитие детей.

Ключевые слова: *детский церебральный паралич (ДЦП), дизартрия (псевдобульбарная, оболочечная, церебральная), связная речь, лексико-семантические нарушения, фонетико-фонематические нарушения, спастическая деплегия, ЛФК.*

Bolalar serebral falaji — bu bosh miya harakatlantiruvchi zonalari va bosh miyadagi harakatni yoʻnaltiruvchi yoʻllarni zararlanishi bilan kechadigan markaziy nerv sistemasi kasalligidir. Bolalar serebral falajida miyaning harakat va nutq sistemasida erta organik buzilishlar kuzatiladi. Bu buzilishlarning sabablari turlicha boʻlishi mumkin: infeksiyon kasalliklar, homiladorlik davridagi turli intoksikatsiya va jarohatlanishlar, surunkali kasalliklar, ona va homila qonining rezus faktor va guruhi boʻyicha nomunosibliigi. Bundan tashqari homilaning erta yoki kech tugʻilishi, genetik faktorlar ham asosiy shartlardan boʻlishi mumkin.

Bolalar Serebral falajida harakatni buzilishi asosiy nuqson hisoblanib, u oʻziga xos motor anamaliyani rivojlanishini koʻrsatadi, bu esa oʻz navbatida bola asab-psixik funksiyasini rivojlanishiga salbiy taʼsir koʻrsatadi. Bolalar serebral falajida harakat sohasini buzilishi turli darajada namoyon boʻladi: harakatning buzilishi shunday ogʻir boʻlishi mumkinki, u bolaning erkin harakat qilishidan butunlay mahrum qiladi, muskullarning tonusi deyarli zarar koʻrmagan taqdirda ham bolalar oʻz- oʻziga xizmat qilish malakalarini qiyinchilik bilan egallaydilar. Bu nuqsonga ega bolalarda faqat harakat qilishdagi qiyinchiliklar muammo tugʻdirmaydi, balki ularda toʻgʻri harakat qilishi haqidagi tasavvurlarni yoʻqligi hamda shakllanmaganligi namoyon boʻladi. Bolalardagi harakat buzilishlari oʻz -oʻziga xizmat koʻrsatish malakalarini egallanishini murakkabligi, ularni atrofdagi kattalarga qaram qilib qoʻyadi. Bu ularda passivlikni, tashabbus koʻrsatmaslikni shakllantirib, motivatsion va irodaviy sohani buzilishiga olib keladi.

Shunday qilib, harakat buzilishlari bolaning psixik rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Bolalar serebral falajida nutq buzilishi chastotasi 80%ni tashkil etadi.

Bolalar serebral falajidagi dizartriyaning o'ziga xos tomonlari bu umumiy va nutqiy motorikani buzilishi, dizartriya turli shakllarini, bolalar serebral falajini ma'lum bir shakllari bilan bog'liqligidir. Ishni tayyorlov davrida umumiy muskullarni bo'shashtirish va nutq muskullaridagi tonusni kamaytirish muhim vazifa hisoblanadi. Spastik diplegiyada psevdobulbar dizartriya 80%, gemiparitik shaklida esa kasallarning uchdan bir qismida (30-35%) kuzatiladi. BSFda logopedik ishning maqsadi artikulyatsion holat va harakat sezgilarini rivojlantirishdan iboratdir. Artikulyatsion harakat sezgilarini yaxshilash uchun olib boriladigan mashqlar oyna yordamida harakatlarni ochiq ko'z bilan kuzatish va harakatlarni yopiq ko'z bilan diqqatli bo'lib sezish kabi mashqlar navbatma navbat qo'llaniladi. BSFda nutq va umumiy motorikaning buzilganligi o'rtasidagi bog'liqlik artikulyatsion motorikadagi murakkab buzilishlar qo'l harakati funksiyalarining buzilishiga olib kelishida ham namoyon bo'ladi. Nutqiy nafasni rivojlantirish uchun puflashga oid turli mashqlar tavsiya etiladi. Lekin kichik yoshdagi serebral falajli bolalar uchun bu mashqlar har doim ham foydali bo'lavermaydi. Chunki ular bu mashqni bajarishda haddan tashqari kuch ishlatishlari mumkin. Bu esa umumiy muskul tonusining ortishini kuchaytirishi mumkin. BSFda artikulyatsion motorikaning buzilishi bola nutqining talaffuz tomonining shakllantirishini qiyinlashtiribgina qolmay, balki fonematik idrokning ikkilamchi buzilishiga olib kelishi mumkin. Bu esa bolada so'zning tovush analizi hamda tovush-bo'g'in tizimining buzilishiga olib keladi.

BSF murakkab patologiya bo'lib, har tomonlama yondashuvni talab etadi. Logopedik ishlar bolaning nutqiy rivojlanishini yaxshilashda muhim rol o'ynaydi. Vaqtida tashxis qo'yish va to'g'ri reabilitatsiya choralari ko'rish bolaning hayot sifatini sezilarli darajada yaxshilashi mumkin. BSF bilan bolalar uchun to'g'ri differensial tashxis qo'yish ularning rivojlanish yo'nalishini belgilashda muhim rol o'ynaydi. Shuningdek, ta'lim va tarbiya jarayonida individual yondashuv, maxsus texnologiyalar va reabilitatsiya metodlari orqali bolalar imkoniyatlarini kengaytirish mumkin. Bu bolalarning ijtimoiy moslashuvi va mustaqil hayotga tayyorlanishiga yordam beradi. BSF bilan bolalarning psixologik va pedagogik rivojlanishi murakkab bo'lsa-da, to'g'ri

yondashuv va maxsus metodlar yordamida ularning o'qish, muloqot va jamiyatga moslashish qobiliyatlari yaxshilanishi mumkin. Individual ta'lim rejasi, maxsus reabilitatsiya va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash bu bolalarning hayot sifatini yaxshilashga yordam beradi.

Xulosa qilib shuni aytish kerakki, Bolalar serebral falaji nafaqat harakat tizimini, balki nutq va psixologik rivojlanishni ham jiddiy ta'sir ostiga oladi. Shuning uchun logopedik ishlar nafaqat nutqni tuzatishga, balki bolaning umuman kommunikativ qobiliyatini rivojlantirishga yo'naltirilishi kerak. Kompleks yondashuv—logoped, nevrolog, defektolog va psixolog bilan hamkorlikda ishlash—BSF bilan yashovchi bolalar uchun eng samarali natijalarni beradi.

Maxsus mashg'ulotlar vaqtida bolalarga o'xshash predmetlarni, ularning asosiy xususiyatini farqlashga o'rgatib boorish (yuk mashinasini yengil mashinadan farqi), shuningdek, predmetlarning nimaga mo'ljallanganligiga qarab guruhlashtirib borishga o'rgatish kerak. Bolani lug'atini rivojlantirish uchun bolaning amaliy va hissiy tajribasini kengaytirishga qaratilgan dastlabki korreksion tadbirlar katta ahamiyat kasb etadi. Bola hayotining dastlabki davrlaridanoq faol ravishdagi predmet amaliyot harakatlarini shakllantirishga intilishi zarur. Logoped bolaning onasini bola bilan birgalikda bo'ladigan o'yinlarga jalb qilishi lozim.

Lug'atni shakllantirish bo'yicha ishlar bosqichma-bosqich amalga oshirib boriladi. Birinchi bosqichda bolalar predmetlar bilan ularning tasviri va ular bilan bajaraladigan ishlar bilan birlamchi tanishtiriladi. Bu o'rinda bolaning e'tiborini jalb qilishga va uning javob reaksiyasini qo'zg'atishga yordam beradigan bir qator usullar qo'llaniladi: ya'ni predmetni kutilmaganda, to'satdan paydo bo'lib qolishi, yo'qolishi, uning harakati. DSP davo programmasi har bir bola uchun alohida tuzib chiqiladi. Bunda bosh miyaning zararlanish darajasi, sohasi, boladagi qo'shimcha belgilari, uning ko'rish, eshitish qobiliyati, aqliy-ruhiy holatlari inobatga olinadi. Ular bilan maxsus mutaxassislar mashg'ulotlar olib borishi kerak bo'ladi. Bundan tashqari bosh miyani stimullash kabi terapiyalar o'tkazishda epilepsiya o'choqlariga ega bo'lgan bolalar bilan ishlashda ehtiyotkorlik talab etiladi. Bolalar serebral falajini davolashda asosiy realibitatsion

muolaja LFK va massaj hisoblanadi. Barcha ota-onalar DSP bilan kasallangan bolalarini massaj qilishni va LFK muolajasini o'tkazishni o'rganib olishlari talab etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. D.R.Madazizova " Bolalar rivojlanishidagi nuqsonlarning klinik asoslari "T.: O'zbekiston faylasuflari milly jamiyati "nashriyoti 2018.
2. P.M.Po'latova ,L.N.Nurmuxammedova, D.B.Yakunjonova "Maxsus pedagogika" T.: "Fan va texnologiya" nashriyoti 2014.
3. M.Y.Ayupova "Logopediya " T.:O'zbekiston faylasuflari million jamiyati " nashriyoti 2007.
4. V.S.Raxmanova "Defektologiya asoslari " T.: "Niso Poligraf "nashriyoti 2014.
5. [www. https://lex.uz](https://lex.uz)
6. [www. avitsenna.uz](http://www.avitsenna.uz)
7. www.uzbekscholar.com